**Olena Aulina,**
ORCID https://orcid.org/0000-0002-7988-4974,
PhD (Political Science), Senior Research Associate,
Operational Information Department,
Service for Information and Analytical Support of State Authorities,
V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,
Kiev, Ukraine
e-mail: elena_aulina@ukr.net

## Libraries' digital tools for countering disinformation and manipulation in the media landscape

The role of modern libraries in countering disinformation and manipulation in the digital environment is substantiated. The transformation of traditional bibliographic functions into digital practices of content curation and information security is examined. The article analyses domestic and international experience in the use of interactive guides, fact-checking methods (in particular the CRAAP test) and elements of artificial intelligence. It identifies the importance of media literacy programmes in strengthening the information resilience of different generations.
*Keywords:* media space, disinformation, digital library tools, fact-checking, media literacy.

**Беззуб Ірина Олександрівна,**
ORCID https://orcid.org/0000-0002-3561-5991,
наукова співробітниця,
аналітично-прогностичний відділ,
Національна юридична бібліотека,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
Київ, Україна
e-mail: irabezzub@ukr.net

**Беззуб Юрій Віленович,**
ORCID https://orcid.org/0000-0002-8259-4978,
старший викладач,
кафедра історичної та громадянської освіти,
Інститут післядипломної освіти,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
Київ, Україна
e-mail: y.bezzub@kubg.edu.ua

## Публічні бібліотеки як партнери системи соціальної реінтеграції осіб, які перебувають у конфлікті із законом

Розглянуто роль публічних бібліотек як партнерів для суб'єктів системи соціальної реінтеграції осіб, які перебувають у конфлікті із законом. Проаналізовано потенціал бібліотек як відкритих і соціально інклюзивних просторів. Узагальнено основні напрями співпраці з органами пробації. На основі українських практик показано, що публічні бібліотеки є важливим елементом екосистеми соціальної реінтеграції, сприяючи відновленню соціальних зв'язків і профілактиці повторної злочинності.
*Ключові слова:* публічна бібліотека, пробація, ресоціалізація, соціальна реінтеграція, соціальна згуртованість, community resilience, неповнолітні правопорушники.

Реформування кримінально-виконавчої системи України та її наближення до міжнародних стандартів зумовили переосмислення підходів до ресоціалізації осіб, які відбувають покарання, перебувають на пробації або звільнилися з місць позбавлення волі. Одним із ключових інструментів гуманізації кримінальної юстиції є система пробації, яка створює умови для ресоціалізації правопорушників без їх ізоляції від суспільства.

Сучасні підходи до ресоціалізації передбачають активне залучення не лише правоохоронних і пенітенціарних органів, а й інших суспільних інституцій. Її результативність значною мірою залежить від здатності громади створювати умови для відновлення соціальних зв'язків, набуття нових компетентностей і повернення людини до повноцінної участі в суспільному житті. У цьому контексті особливого значення набувають публічні бібліотеки як відкриті, доступні та соціально інклюзивні простори. Забезпечуючи вільний доступ до інформації, освіти, правової просвіти й громадських ініціатив, вони стають важливими партнерами органів пробації у процесі соціальної реінтеграції.

З теоретичного погляду роль публічної бібліотеки як партнера органів пробації доцільно розглядати крізь призму концепцій «третього місця» (Р. Олденбург), соціальної згуртованості (social cohesion) та стійкості громади (community resilience). Вона є нейтральним, вільним від стигматизації простором, у

якому людина може відновлювати соціальні контакти, здобувати нові знання, розвивати цифрові компетентності, отримувати психологічну підтримку та брати активну участь у житті громади. Формуючи горизонтальні соціальні зв'язки, бібліотека сприяє подоланню соціальної ізоляції, створює можливості для спільної діяльності та забезпечує взаємодію людини з місцевою громадою.

Співпраця бібліотек з органами пробації здійснюється на основі офіційних меморандумів і спільних проєктів, що охоплюють правову та соціальну просвіту, психологічну підтримку, бібліотерапію, розвиток життєвих і цифрових компетентностей, профорієнтацію, культурну інтеграцію та волонтерську діяльність.

Українські бібліотеки адаптують свої послуги до потреб осіб, які перебувають у конфлікті із законом, використовуючи державні цифрові інструменти, зокрема цифрові хаби «Дія. Освіта». Для осіб, які перебувають на пробації або звільнилися з місць позбавлення волі, такі хаби нерідко є єдиною можливістю безоплатно опанувати навички користування електронними державними послугами, створити кваліфікований електронний підпис, отримати доступ до необхідних цифрових документів та пройти профорієнтаційні курси.

У співпраці із системою Безоплатної правничої допомоги на базі бібліотек створюються дистанційні пункти консультування, які надають ексзасудженим допомогу у вирішенні питань, пов'язаних із відновленням документів, реєстрацією місця проживання та оформленням соціальних виплат.

Одним із найбільш успішних прикладів такої співпраці є діяльність Публічної бібліотеки імені Лесі Українки у м. Києві, яка взаємодіє з Департаментом з питань виконання кримінальних покарань та Центром пробації України. У межах проєктів «Видима бібліотека» та «БібліоПРОБА» реалізуються освітні, культурні й цифрові програми ресоціалізації, зокрема Студія літературної творчості, розмовний клуб «Жива українська», Артлабораторія та мініпроєкт «Ключові навички фінансової грамотності». Реалізація цих проєктів охопила близько 60 установ виконання покарань.

Одеська національна наукова бібліотека спільно з філією Центру пробації в Одеській області проводить соціокультурні, правоосвітні та просвітницькі заходи, спрямовані на розвиток правової культури, соціальних навичок і підтримку процесу ресоціалізації. Одним із прикладів такої діяльності є фотовиставка «10 років пробації: майбутнє зараз», метою якої є привернення уваги до пробації як ефективної альтернативи позбавленню волі, що сприяє зниженню рівня рецидивної злочинності та підвищенню безпеки суспільства. Коростенська міська центральна бібліотека реалізує проєкт «За Україну в душі», який поєднує національно-патріотичне виховання з підготовкою засуджених до життя після звільнення. Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені Софії та Олександра Русових співпрацює з Академією Державної пенітенціарної служби, сприяючи професійному й культурному розвитку майбутніх фахівців сфери виконання кримінальних покарань.

Особливої уваги потребує робота з неповнолітніми, які перебувають у конфлікті із законом. Для цієї категорії публічні бібліотеки дедалі частіше стають простором ресоціалізації, забезпечуючи безпечне середовище, доступ до освіти, культурних ресурсів і позитивних практик соціальної взаємодії. Основними напрямами такої діяльності є правова та медіаосвіта (кіноклуби DOCU/CLUB), психологічна підтримка засобами читання, проведення творчих майстер-класів, використання формату «Жива бібліотека», гейміфікації та залучення до волонтерської діяльності.

У 2024 р. Львівська муніципальна бібліотека спільно з філією Центру пробації у Львівській області та мережею Docudays UA започаткувала проєкт «Інтеграція неповнолітніх суб’єктів пробації у соціокультурне життя громади». Його реалізація поєднує кіноклубні дискусії, правопросвітницьку діяльність і підготовку бібліотекарів до роботи з неповнолітніми суб’єктами пробації. Команда бібліотеки проводить для модераторів кіноклубів при Центрі пробації тренінги «Соціокультурна інтеграція: співпраця підрозділів пробації та бібліотек» і «Кіноклуб як простір ресоціалізації: нові напрями співпраці органів

пробації та бібліотек», що засвідчує значний потенціал бібліотек як платформи міжінституційної співпраці.

Ще одним прикладом міжінституційної співпраці є взаємодія Департаменту з питань виконання кримінальних покарань з Національною бібліотекою України для дітей. У межах спільного проєкту проводяться онлайн-заняття для неповнолітніх засуджених і підлітків, узятих під варту, спрямовані на особистісний розвиток, підвищення правової та культурної обізнаності, популяризацію читання й підтримку соціальної адаптації. Важливий внесок у роботу з підлітками також здійснює Державна бібліотека України для юнацтва, яка координує програми їхньої соціалізації, розробляє методичні рекомендації для бібліотек і надає методичну підтримку у реалізації відповідних ініціатив.

Цікавим прикладом є досвід Житомирської міської ради, яка визначила КЗ «Міські публічні бібліотеки», що об’єднує 14 бібліотек, базою для виконання громадських робіт, призначених неповнолітнім правопорушникам. У співпраці із сектором ювенальної пробації підлітків залучають до впорядкування бібліотечних фондів, підготовки культурних заходів і волонтерських ініціатив, що сприяє формуванню відповідальності, розвитку соціальних навичок та успішній ресоціалізації.

Окремим напрямом партнерства бібліотек з органами пробації є залучення неповнолітніх суб’єктів пробації до культурно-просвітницької діяльності в громадах. Зокрема, у Житомирській, Одеській та Хмельницькій областях публічні бібліотеки спільно з підрозділами пробації організовують тематичні екскурсії, години читання, огляди книжкових виставок, національно-патріотичні та соціально-виховні заходи. Участь у таких заходах дає змогу підліткам ознайомитися з можливостями сучасної бібліотеки, отримати доступ до освітніх і довідкових ресурсів, оформити читацькі квитки та долучитися до культурного життя громади. Такі ініціативи сприяють формуванню читацької культури, розширенню світогляду, розвитку критичного мислення, комунікативних навичок і позитивних життєвих орієнтирів.

Важливим напрямом діяльності публічних бібліотек є також інформування громадськості про пробацію як ефективну альтернативу позбавленню волі та можливості успішної соціальної реінтеграції осіб, які відбули покарання. Формування в суспільстві розуміння того, що людина здатна до позитивних змін, є важливою передумовою успішної ресоціалізації та зниження рівня рецидивної злочинності.

Отже, аналіз сучасних українських практик засвідчує, що публічні бібліотеки поступово утверджуються як важливі партнери органів пробації та інших суб'єктів системи соціальної реінтеграції осіб, які перебувають у конфлікті із законом. Завдяки поєднанню інформаційної, освітньої, соціальної та культурно-комунікативної функцій вони створюють сприятливі умови для розвитку життєвих і цифрових компетентностей, відновлення соціальних зв'язків, інтеграції в життя громади та зниження ризиків повторної злочинності. Подальший розвиток міжінституційного партнерства бібліотек з органами пробації, закладами освіти, системою безоплатної правничої допомоги та громадськими організаціями сприятиме підвищенню ефективності процесів ресоціалізації й соціальної реінтеграції та зміцненню соціальної згуртованості громад.

**Iryna Bezzub,**
ORCID https://orcid.org/0000-0002-3561-5991,
Research Associate,
Analytical and Forecasting Department,
National Law Library,
V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,
Kyiv, Ukraine
e-mail: irabezzub@ukr.net

**Yurii Bezzub,**
ORCID https://orcid.org/0000-0002-8259-4978,
Senior Lecturer,
Department of Historical and Civic Education,
Institute of In-Service Training,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University,
Kyiv, Ukraine
e-mail: y.bezzub@kubg.edu.ua

**Public Libraries as Partners of the Social Reintegration System for Individuals in Conflict with the Law**

The paper examines the role of public libraries as partners of stakeholders within the social reintegration system for individuals in conflict with the law. It analyses their potential as open and socially inclusive spaces and summarizes the main areas of cooperation between public libraries and probation authorities. Drawing on Ukrainian practices, the paper demonstrates that public libraries constitute an important component of the social reintegration ecosystem, contributing to the restoration of social ties and the prevention of reoffending.
*Keywords:* public library, probation, resocialization, social reintegration, social cohesion, community resilience, juvenile offenders.

**Берегельська Альона Василівна,**
ORCID https://orcid.org/0000-0001-6128-018X,
молодша наукова співробітниця,
відділ синтезу соціокультурних мережевих ресурсів,
Національна юридична бібліотека,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
Київ, Україна
e-mail: elena.berhelska@gmail.com

**Бібліотечні проєкти документування війни у контексті меморіалізації російсько-українського протистояння**

Розглянуто якісну трансформацію ролі бібліотек у документуванні воєн: від збирання та зберігання матеріалів у XX ст. до активного створення усноісторичних, цифрових і меморіальних ресурсів під час триваючої російсько-української війни. Досліджено українські практики зі збору свідчень, документування воєнних злочинів та культурно-історичних втрат. Висвітлено проблеми етики, стандартизації, архівації та довготривалого доступу.
*Ключові слова*: бібліотечні проєкти, усноісторичні дослідження, цифрові архіви, культурний спротив, інформаційна війна.

На п’ятому році повномасштабної російської агресії можемо констатувати, що вона зачепила усі сфери суспільного життя, в тому числі функціонування бібліотек як його незамінного складника. Російсько-українське протистояння об’єктивно має статус найбільш задокументованої війни в історії людства, враховуючи масштаби конфлікту та активність фіксації подій у різних форма-